

Biskup Josip Juraj Strossmayer i katedrala sv. Petra u Đakovu

Dunđerović, Inga

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:258015>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

INGA DUNĐEROVIĆ

**BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER I KATEDRALA SV. PETRA U
ĐAKOVU**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

INGA DUNĐEROVIĆ

**BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER I KATEDRALA SV. PETRA U
ĐAKOVU**

Završni rad

JMBAG: 0303083438, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij kulture i turizma

Predmet: Kulturna povijest Hrvatske

Mentor: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Inga Dunderović, kandidat za prvostupnika kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 1. rujna 2021.

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Inga Dunderović dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Josip Juraj Strossmayer i katedrala sv. Petra u Đakovu koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 1. rujna 2021.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	7
1. BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER – BIOGRAFSKI PODACI	8
1.1. Djetinjstvo i školovanje	8
1.2. Biskupova konsekracija	13
1.3. Osnivanje seminara za bosanske franjevce	15
2. POLITIČKO I KULTURNO DJELOVANJE J.J. STROSSMAYERA	17
2.1. Politički život	17
2.2. Kulturno djelovanje i ideja jugoslavenstva	20
2.3. Ideja Crkvenog jedinstva	21
3. BISKUPOVANJE J.J. STROSSMAYERA	23
3.1. Zapažena djelovanja tijekom biskupovanja	23
3.2. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine	25
3.3. Ideja za gradnju katedrale sv. Petra u Đakovu	25
4. POVIJEST NASTANKA ĐAKOVAČKE KATEDRALE	28
4.1. Prve đakovačke katedrale	28
4.2. Stanje crkve za vrijeme Turaka	29
4.3. Stolna crkva u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća	30
4.4. Gradnja biskupskog dvora	30
5. GRADNJA DANAŠNJE KATEDRALE	32
5.1. Pripreme i početak gradnje	32
5.2. Arhitekti	32
5.3. Izbor stila	33
5.4. Tijek gradnje	34
6. ARHITEKTURA	36
6.1. Glavni oltar	36
6.2. Proporcija simetrija i glavna kvadratura	37
6.3. Svetište	39
6.4. Kripta	40
6.5. Pročelje	41
ZAKLJUČAK	43
LITERATURA	44
POPIS SLIKA	45

SAŽETAK.....	46
ABSTRACT.....	47

UVOD

Ovaj rad bavi se đakovačkim biskupom Josipom Jurjem Strossmayerom i katedralom sv. Petra u Đakovu. Prvo poglavlje obuhvaća biskupovo djetinjstvo i školovanje te se bavi počecima djelovanja u ulozi biskupa. U drugom se poglavlju govori o njegovom političkom i kulturnom djelovanju. Treće poglavlje posvećeno je Strossmayerovom biskupovanju, četvrto poglavlje bavi se đakovačkom katedralom i povijesti njena nastanka. Peto poglavlje bavi se gradnjom katedrale, a šesto elaborira arhitekturu katedrale i njenim vanjskim pročeljem.

Literatura koja je najviše korištena za izradu ovoga rada su monografije Matije Pavića i Milka Cepelića, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Biskup bosansko- đakovački i sriemski, djelo Vladimira Koščaka., *Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena*, *Katedrala u Đakovu*, *Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva*, Dr. Ivana Rogića, O đakovačkoj stolnoj crkvi, Franje Markovića i dr.

Cilj ovog rada bio je prikazati život i djelovanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera te povijest nastanka i arhitekturu katedrale sv. Petra u Đakovu. Metode koje su korištene za izradu ovoga rada su metoda istraživanja te metode indukcije i dedukcije.

1. BISKUP JOSIP JURAJ STROSSMAYER – BIOGRAFSKI PODACI

Josip Juraj Strossmayer rođen je u Osijeku 4. veljače 1815., a preminuo je 8. travnja 1905. u Đakovu. Bio je đakovački biskup, političar, teolog i mecena. Smatra se jednim od najznačajnijih i najutjecajnijih Hrvata 19. stoljeća. Dio je pohrvaćene obitelji podrijetlom iz Gornje Austrije. Cijeli život zalagao se za zajedništvo istočne i zapadne Crkve. Njegovo polje djelovanja je široko, a osim u vjerskim vodama okušao se i u političkim.

1.1. Djetinjstvo i školovanje

Početak 20. stoljeća, kada su Turci istjerani iz Slavonije, car Leopold I. počeo je uređivati tvrđe po opustošenim dijelovima zemlje, među njima nalazila se i Osječka Tvrđa. U tvrđinoj posadi bilo je vojnika sa svih strana Europe, a najviše Nijemaca i Austrijanaca, među njima bio je jedan stražmestar¹ Paul Strossmayer, rodom iz Linza. Paul je za vrijeme boravka u Osijeku upoznao lijepu hrvatsku djevojku, vjenčao se njome i preselio u kuću njenih roditelja. *„Na povratku u Linac nije više ni mislio. Od tog Paula proizašla je velika porodica i poznata bila u Osijeku sve do dobe, kada je Strossmayer biskupom postao, pod imenom „Paulovi“.*² Kada se pročulo za njegovo ime Osječani su i ostale Paulovce počeli nazivati „Strossmayeri“. Biskupu je bilo žao što je došlo do toga i što se nije prije sjetio promijeniti prezime u Paulov ili Paulović, ali tada je već bilo kasno. Tijekom godina njegova se obitelj u tada već hrvatskom Osijeku skroz kroatizirala, tako da osječki Strossmayeri već u drugoj polovici 20. stoljeća nisu znali njemački jezik. Paulov praunuk bio je Ivan, otac našeg biskupa, rođen je 15. svibnja 1789. godine. Ivan se 9. veljače 1808, godine vjenčao sa Anom Erdeljac, rođenom 5. rujna 1791. Iz njihovog braka poteklo je pet sinova, najmlađi od njih bio je naš biskup rođen 4. veljače 1815. godine. Biskup je bio rođen kao mlađi brat blizanac, njegov stariji brat umro je istoga dana. Jedan je bio kršten Josip, a drugi Juraj, budući da roditelji nisu znali koji je na krštenju dobio ime Juraj, a koji Josip odlučili su mlađem blizancu ostaviti oba imena, Josip Juraj. Troje braće umrlo je još u djetinjstvu, jedino je brat Mato doživio 28. godinu, ali je i on preminuo.

¹Povjesni vojnik – dočasnički čin u vojsci Austro-Ugarske Monarhije

²M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo 1994., str. 27.

Biskup je cijelu mladost bio skoncentriran na školu i obrazovanje. „*Najprije je po tadanjem običaju, jer nije bilo trećega i četvrtoga razreda normalke, morao u tako zvanu pol prve, koja je bila priprava za gimnaziju a nalazila se u tvrđj.*“³ U jesen 1825. godine krenuo je u gimnaziju, gdje je svaku godinu završavao sa odličnim uspjehom. Njegovi školski kolege isticali su kako je biskup po cijele dane sjedio sa knjigom kraj Drave te da je bio jedan od najboljih učenika u cijeloj gimnaziji.

U kolovozu 1831. godine Strossmayer završava gimnaziju i odlazi u Bogoslovno sjemenište u Đakovo gdje je bio pod vodstvom biskupa Sučića. 15. siječnja 1832. godine Strossmayer i još nekoliko mladih klerika dobivaju od biskupa tonsuru i niži red.. „*Jeseni godine 1833. pokle je dospio na djakovačkom liceju filozofiju, posla ga biskup Sučić kao najboljeg klerika u centralno sjemenište u Peštu.*“⁴ Kakav je Strossmayer bio u ulozi klerika najbolje dokazuje to što je s nepunih 20 godina imao titulu doktora filozofije, a u lipnju 1842. stekao je i titulu doktora bogoslovnih znanosti na Bečkom sveučilištu. U srpnju 1837. završava sa studijem u Pešti, ali je imao problema sa zdravljem i kanoničkom diobom pa nije mogao biti odmah zaređen nego je otputovao sa biskupom Kukovićem u Beč. Na putovanje su se uputili kolima zbog čega je put trajao punih 14 dana. Kada se Strossmayer oporavio popunjena je kanonička doba i sve je bilo spremno za ređenje, stoga ga je „*biskup Kuković dne 12. Februara zaređio u subdjakona, dne 15. u djakona a dne 16. veljače 1838. u svećenika*“⁵ Njegova Mlada misa održana je u Osijeku u crkvi u kojoj je bio kršten.

Nakon ređenja biskup ga je poslao u Petrovaradin da služi u ulozi kapelana gdje se zadržao do listopada 1840., kada se vratio u Đakovo da zatraži od biskupa Kukovića premještaj iz Petrovaradina. Želja mu je bila otputovati u Beč kako bi položio doktorat iz teologije. Molba mu je prvo bila odbijena, ali nakon nekog vremena car Ferdinand donosi rješenje kojim je Strossmayer od 30. rujna 1840. primljen na viši svećenički zavod sv. Augustina u Beču. Tamo se Strossmayer vrlo malo zadržao budući da je sve svoje studentske obveze rješavao u rekordnom vremenu. Profesori i ravnatelj studija govorili su za njega da ga je Bog odredio za velike stvari. Vrhovni ravnatelj zavoda i župnika carskog dvora Feigerlea stalno je slao informacije o Strossmayerovom studiju u Đakovo, gdje su svi bili iznenađeni njegovim

³M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo 1994., str. 29.

⁴Isto., str. 30.

⁵Isto., str. 31.

uspjesima. Polovicom lipnja 1842. direktor Fergerle šalje informaciju kako je Strossmayer stekao titulu doktora teologije te da je spreman vratiti se kući.

Nakon povratka u biskupiju sjemenište je bilo popunjeno kvalitetnim i izučanim profesorima, pa ga je biskup Kuković postavio na mjesto najmlađeg duhovnika i vicerektora u sjemeništu te je imenovan profesorom religije. Zbog svoje vrijednosti i truda do kraja 1844. preuzeo je stolicu matematike i fizike, koje je predavao do početka školske godine 1846./47, nakon čega je prešao na stolicu bibličkog studija. U to vrijeme Strossmayer je svoj život predodredio obvezama svom poslu profesora đakovačkog sjemeništa, a već 1860. i 1861. stupa u javni politički život ne samo svoje domovine, nego i cijeloga carstva.

U veljači 1846. zaputio se Peštu kako bi se natjecao za stolicu dogmatike na peštanskom sveučilištu, ali mada je od svih natjecatelja pokazao najviše znanja stolicu nije dobio. Odlazak u Peštu nije prošao neopaženo jer je po povratku carski župnik Feigerle poslao dopis u kojem biskupu Kukoviću predlaže da mladog Strossmayera postavi na najviše mjesto kapelana i direktora na višem institutu. U to kritično vrijeme je to odlikovanje imalo duplu vrijednost pa su i biskup Kuković, svo svećenstvo i sva biskupija bili jako iznenađeni tom odukom. Stoga, 1847. Josip Juraj Strossmayer otputovao je u Beč kao dvorski kapelan i kao direktor u višem svećeničkom zavodu. Tamo je svoje slobodno vrijeme provodio sa parokom Feigerlesa, Rudigierom, kasnije biskupom linačkoga i Widmerom koji 1861. postaje ljubljanskim biskupom. Strossmayer je rado gledan i slušan na dvoru, a radi svoje spretnosti i učenosti odmah je dobio i suplenturu kanoničkog prava na bečkom sveučilištu.

U ulozi direktora zavoda do 1848. Strossmayer je dva puta bio u smrtnoj pogibelji. Prvi puta, kada je u Beču buknuła revolucija i zbog toga su svi napustili dvor i pobjegli iz Beča. U zavodu sv. Augustina ostali su samo pitomci i mladi direktor Strossmayer. Kako se revolucija pogoršavala počelo se pucati na institut zbog čega su svi pitomci vršili pritisak na Strossmayera da ih u što kraćem vremenu ili raspusti ili pošalje na neko sigurnije mjesto. Kada je Strossmayer vidio da više nema izlaza i da su doista svi u očitj pogibelji odlučio je povesti mladiće na sigurnije mjesto, u franjevački samostan. „*Otvoriše vrata, izidjoše i sred najgušće kiše piščanih zrna proturaše se do franjevačkog samostana.*“⁶

⁶M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo 1994., str. 36.
Odobna koja pohađa i boravi u nekom institutu

Kada je ban Jelačić ugušio Mađarsku bunu, došao je u Beč, gdje su mu bečki Hrvati, na prvom mjestu Metel Ožegović, preporučivali da mladog Strossmayera postavi za đakovačkog biskupa. Hrvati u Zagrebu na čelu sa Gajem i Kulmerom preporučivali su za istu poziciju tadašnjeg profesora pravoslavne akademije Stjepana Mojzesa, a đakovački kaptol i starije sve

enstvo bilo je za kapitularnog vikara dra. Josipa Josipa Maticća. Jelačiću je tu prevagnuo na Strossmayerovu stranu, a uz to je i biskup Kuković pisao dopis caru i molio ga da Strossmayera postavi na mjesto biskupa. Zbog toga je 18. studenoga 1849. uslijedilo njegovo imenovanje.

Slika 1 Mladi Strossmayer za vrijeme školovanja

Izvor: <http://drum.hr/111-godisnjica-smrti-strossmayera-bio-je-i-ostao-jedan-od-najvecih-graditelja-moderne-hrvatske-postovan-daleko-izvan-njezinih-granica/josip-juraj-strossmayer-hrvatski-biskup-2xcolor-osijek/>

1.2. Biskupova konsekracija

Između imenovanja do prekanonizacije biskupa prošlo je pola godine jer je tadašnji papa Pijo IX. boravio izvan Rima, u Gaeti, također je i većina kardinala u to vrijeme napustila Rim jer je bio u rukama Garibaldovih i Mazzinijevih pristaša. Francuski general Oudinot ulazi sa svojom vojskom u „Vječni grad“ (Rim) 3. srpnja 1849. Nakon čega je papa upravu Rima i okoline povjerio trojici kardinala, a on se vratio iz Gaete tek 12. travnja 1850.

Za to vrijeme Strossmayer je cijelu zimu nakon imenovanja proveo u sv. Augustinu u Beču, uz njega bio je i ban Jelačić koji je čekao novu ustrojstvo Hrvatske i Krajine. Napokon nakon toliko čekanja 8. rujna 1850. Strossmayer je svečano posvećen u bečkoj crkvi sv. Augustina. Nakon toga primljen je na audijenciju kod cara te se nakon tri godine provedene u Beču oprašta se od brojnih prijatelja i poznanika i 24. rujna kreće u svoju domovinu. Tada je uslijedila francijozefinska germanizacija koja je zahvatila poput tamnog vala sve narode i krajeve Austro-Ugarske Monarhije. Nastupio je apsolutizam te su raspuštena sva predsjednička tijela od kojih Ustavotvorna skupština u Kromezižu pa čak i Sabor u Zagrebu. Tolerirale su se samo režimske novine, a svaki se glas opozicije gušio progonom i zatvorom. Nakon što je parobrod „Szolnok“ pristao u dravsko pristanište u Osijeku, Strossmayeru se priredio doček sa vojnom glazbom, govorima, špalirom školske djece na kojem je prisustvovalo jako puno ljudi. Nakon toga 29. rujna objavljeno je ustoličenje u Đakovu. Na njemu su prisustvovali pravoslavni svećenici u ulozi izaslanika srpskog patrijarha Josifa Rajačića kojima se biskup obratio posebnim govorom „*Mi ukupno priznati moramo, da samo međusobnom slogom i međusobnim sporazumijevanjem i sami sebe i prijestolje, carsko od propasti izbaviti možemo; bez sloge pako i ljubavi međusobne, svaki će tuđin vratom nam zaokrenuti*“⁷

Čim je stupio na dužnost Strossmayer je s puno energije prionuo na posao. U prvim mjesecima potpuno je bio posvećen organizaciji biskupije i saniranju gospodarstva na biskupskom vlastelinstvu. Da je biskup u kratkom vremenu napravio velike promjene dokaz za to je obnovljena biskupska rezidencija, vo

njaci, povrtnjaci, šljivici i vinogradi, uredno su kanalizirane livade, gospodarske zgrade. Među njima se ističu biskupska konjušnica, vlastelinski podvoz, mljekara, ponovno podignute ergele, ov

⁷V. Koščak, Josip Juraj Strossmayer političar i mecena, Osijek 1990., str. 38.

arnice i govedarstvo. Za šume je isto puno učinio i smatrao je da one nose veliku važnost za tadašnju sadašnjost, ali i za daljnju budućnost. Tijekom prvog desetljeća biskupovanja, zahvaćena dobom apsolutizma, Strossmayerova se aktivnost nije mogla doći do velikog izražaja na nekim drugim poljima osim na crkvenom. Tu se ističe njegova vrlo zanimljiva uloga apostolskog vikara u Srbiji. U to vrijeme u Beogradu je živjelo oko tisuću koji su imali posebnog dušebrižnika tzv. misionara. Misionar je imao misiju koja je bila podvrgnuta nikopoljskom biskupu Malajoniju u Bugarskoj koji je bio ujedno i administrator u Srbiji i Vlaškoj. Na zahtjev bečkog nuncija Kongregacija „de Propaganda Fide“ Strossmayeru je povjerena dužnost administratora u Kneževini Srbiji koju je vršio od 23. rujna 1851. Strossmayer je u srpnju iduće godine otišao u službeni posjet Beogradu, do njega je stigao s pratnjom iz Zemuna brodom na savsko пристаниште, gdje je dočekan od strane austrijskog konzula u Beogradu pukovnika Radosavljević s osobljem konzulata. Strossmayer je za vrijeme posjeta Beogradu predstavljen knezu Aleksandru i Huršid-paši koji je boravio u Beogradu kao predstavnik Turske.⁸

⁸T. Smičiklas, *Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1906. str. 58.

1.3. Osnivanje seminara za bosanske franjevce

Pothvat koji je Strossmayera najviše zaokupljao u prvih deset godina biskupovanja bilo je osnivanje seminara za bosanske franjevce u Đakovu. 1841. Izašla je zabrana od strane rimske Propagande na temelju izvještaja bosanskog vikara Rafe Barišića, da klerici iz Bosne pohađaju škole u Hrvatskoj i Ugarskoj jer su smatrali kako klerike tamo odgajaju u heretičkom duhu. Zbog toga su se bosanski franjevci morali školovati na talijanskim učilištima u papinskoj državi. 1843. Austrijsko ratno vijeće na zahtjev bečke nuncijature, zabranilo franjevcima bilo kakvo prelaženje na austrijsko područje osim ako nisu imali posebnu dozvolu svoje crkvene vlasti. Međutim smatra se kako je pravi razlog tim zabranama bilo pristajanje Bosanaca na ilirski pokret Ljudevita Gaja, što se nije sviđalo ni Beču ni Rimu. O tom slučaju se Strossmayer već pri samom ređenju jako zainteresirao za pitanje bosanskih franjevaca i od početka je nastojao skrenuti pažnju bana Jelačića na njih, čak mu je slao i dopise na tu temu. Marin Šunjić bosanski provincijal za slučaj sa franjevcima pokrenuo je preko austrijskog konzula u Sarajevu Dimitrija Atanaskovića ideju o tome pa se 1850. obraća za institucije knezu Schwarzenbergu, zbog čega je austrijsko ministarstvo vanjskih poslova uputilo svog konzula da se obrati Strossmayeru i da sazna njegovo mišljenje. Strossmayer mu je na to dao odgovor kako je to plemenita svrha te kako je spreman na sve moguće žrtve kako bi pomogao. Zbog toga se i osobno zaputio u Beč kako bi sam poduzeo potrebne korake. U tom naumu mu je pomagao nuncij Viale Prela koji se u Rimu zauzeo da se ta zabrana propagande ukine kako bi se bosanski franjevci mogli zaputiti na školovanje u Đakovo. U tom pravcu je djelovao i glasoviti turkolog Hammer-Purgstall, poznat kao pisac velike „Povijesti Osmanskog carstva“, on je bio posrednik između nuncija, bečke vlade i Strossmayera te se često obraćao ministru vjera i prosvjete Thunu, ali i samom caru. Franjo Josip odobrio je potporu i to sa 1500 funti godišnje, tako da je već u tijeku školske godine 1852./1853. šesnaest bosanskih franjevaca došlo na školovanje u Đakovo. Na početku uvjeti za te mladiće i nisu bili baš povoljni što nam dokazuje fra Martin Nedić koji je sredinom 1856. Posjetio Đakovo i oštro prebacivao Strossmayeru stanje koje je tamo zatekao i rekao kako će ako se stanje tamo ne popravi klerici opet biti prebačeni u Italiju.⁹

Taman se u to vrijeme u Đakovu počela graditi nova zgrada za seminar bosanskih klerika, koja je u cijelosti bila završena 1857. Na gradnju je potrošeno 32 tisuće funti, dok je car za gradnju odobrio 10 tisuća iz državne blagajne. Uvjetima u novoj zgradi su svi Bošnjaci bili vrlo zadovoljni, no turske su vlasti tada zabranile klericima povratak za školske praznike

⁹Košćak V., Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena, Revija, Izdavački centar Otvorenog Sveučilišta Osijek, 1990. str. 40.

1858. jer su smatrali kako će oni svojim dolaskom pobuniti narod. Među svim tim događanjima zatekao se i francuski tisak koji je optužio i napao Strossmayera da je on uzročnik sukoba između kršćana i Turaka u Bosni.

Bošnjaci su u Đakovu ostali dva desetljeća, nakon čega su zbog inzistiranja mađarske vlade prebačeni u Ugarsku. Dok su neki slavili Strossmayera i to što je pomogao Bosni razviti i učvrstiti narodni duh, drugi su ga optuživali da je on preko franjevaca samo širio Austrijanštinu te tako pripremao okupaciju i aneksiju. Kroz povijest se često značajne ličnosti i njihova djelovanja susreću sa različitim stavovima naroda, Strossmayer je zbog toga bio meta različitih sumnji i osuđivanja jer j djelovao na „raskrižju“ vjera gdje se svaki potez može shvatiti na različite načine.¹⁰

¹⁰M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo 1994. str. 39.

2. POLITIČKO I KULTURNO DJELOVANJE J.J. STROSSMAYERA

Kako za svoju Crkvu i biskupiju, Strossmayer je učinio i mnogo toga za svoju domovinu. Iako je tijekom svog rada doživio mnoga razočarenja jer su mnogi pokušali sabotirati njegov rad, on nikada nije odustajao. Koliko je puno postigao svojim zalaganjem govori i to što je 13 godina bio vođa Narodne stranke (1860. -1873.)

2.1. Politički život

Biskup Strossmayer u svoje vrijeme bio je najistaknutija osoba u hrvatskom političkom i javnom životu. Svojim djelovanjem bio je prisutan u Hrvatskoj, Habsburškoj Monarhiji i na zapadno europskim prostorima i na prostorima jugoistične Europe. U ulozi biskupa, Strossmayer se posvetio unapređenju biskupijskog vlastelinstva. U politički život ulazi nakon što je ukinut Bachov apsolutizam 1860. godine i nakon obnove političkog života Habsburške Monarhije. Strossmayer u to vrijeme postaje vodećom osobom Narodne stranke, sa strankom je po socijalnom mentalitetu bio predstavnik društvenog sloja tzv. tradicionalne društvene elite prema modelu nacionalne ideologije i političkog programa. U vrijeme Bachova apsolutizma provođena su modernizacijske reforme kojima se interveniralo iz Beča, a nakon 1860. Uklonile su se feudalne institucije i uvele institucije građanskoga društva u sudstvu, upravi i školstvu. Nositelji pučke akcije zajedno sa Strossmayerom nakon 1860. bili su nositelji preporodnih kretanja. Građanski je sloj i dalje bio skroman, a njegov uspon ograničavali su centralistički i dualistički režim tako što su gospodarski razvoj Hrvatske podvrgnuli interesima Beču i Budimpešti. Građanski sloj ojačava do 1880. kada ulazi u politiku na strani Stranke prava.¹¹

Za vrijeme Strossmayerova djelovanja tijekom 1860-ih u sjevernoj je Hrvatskoj nepismeno i do 85% seoskog stanovništva i oko 50% u građanstva. Selo je u to vrijeme bilo gospodarski stagnantno neobrazovano i nedostupno političkoj agitaciji. U vrijeme kada je Strossmayerova Narodna stranka bila političkoj sceni sela su bila izvan političke sfere. Sela se socijalno, društveno i gospodarski pokreću tek krajem 19. stoljeća. Početkom 20. stoljeća dolazi do seljačkog pokreta braće Radić pa se politički počinju organizirati. U to su se vrijeme počeli oblikovati i novi politički odnosi u Hrvatskoj. Struktura Strossmayerove nacionalne ideologije

¹¹Košćak V., Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena, Revija, Izdavački centar Otvorenog Sveučilišta Osijek, 1990. str. 42.

slijedila je u osnovi strukturu ideologije preporoda. Strossmayerove bitne sastavnice su bile slavenska, hrvatska i južnoslavenska ideja, ti pojmovi su unutar sebe vrlo kompleksni i na različite načine međusobno povezani. U Strossmayerovim je političkim koncepcijama i nacionalnoj ideologiji središnje mjesto bio etnički i politički kroatizam. Spomenuti trojni naziv Hrvatska, Slavonija i Dalmacija koristio se Strossmayerovo do 1918., dok se nije zamijenio zativom „Hrvatska“ U političkim akcijama Sabor sa narodnjačkom većinom i Strossmayerom nastojali su definirati položaj Hrvatske tako što su se bavili svim odnosima u Monarhiji i položaju Habsburške Monarhije u onosu na ostake države Sjeverne Europe. Uz to htjeli su i osigurati suradnju s Ugarskom kako bi pružili zajednički otpor prema bečkom centralizmu. Narodna stranka i Strossmayer bili su spremni da prihvate obnovu državnopravnih odnosa s Ugarskom koji su prekinuti od 1848. samo kako bi smanjili opasnost koju je pružala njemačka hegemonija, ali uvjet je bio da Ugarski sabor prvo prizna neovisnost Hrvatske. Mađarska politika u to vrijeme bila je spremna na nagodbu s dvorom i zbog toga nije bila htjela obnoviti odnose s Hrvatskom pogotovo ako bi prethodno morala prihvatiti priznanje Hrvatske samostalnosti.¹²

Zimsko razdoblje 1860. na 1861. bilo je razdoblje vrlo intezivnog političkog rada. U Hrvatskoj u to vrijeme hrvatski Sabor nije bio sazivan, a ban je mogao sazivati bansku konferenciju ako bi bilo potrebno rješavati neke tekuće probleme i poslove. Jedna takva konferencija sazvana je krajem studenoga gdje je ban Šokčević prema osnovi ručnog pisma cara koji je tražio mišljenje o organiziranju Sabora i županija te uređenju odnosa između Mađarske i Hrvatske. Konferenciji je prisustvovalo dvadesetak najistaknutijih intelektualaca, a naravno prisustvovao je i sam Strossmayer. Banska konferencija na prvom je zasjedanju odlučila tražiti od cara da u Beču osnuje hrvatsku kancelariju. Smatrali su kako bi se na taj način fiksirao odnos s Mađarskom i bio ravnopravan nasuprot Beču. Tražili su da se priključi Dalmacija sa zapadnim djelom Istre i da se Hrvatska uredi pod prvim planom osnivanja novih županija. Iz tog razloga ban Šokčević i Strossmayer putuju u Beč caru, gdje im je čak dopušteno prisustvovanje sjednicama vlade. Njihovi zahtjevi su gotovo svi bili odobreni, osim tražene hrvatske kancelarije, ali umjesto nje su osnovan je tzv. dvorski dikasterij koji će od početka djelovanja biti neovisan o Mađarskoj. Za predsjednika hrvatskog dikasterija imenovan je Ivan

¹²Košćak V., Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena, Revija, Izdavački centar Otvorenog Sveučilišta Osijek, 1990. str. 50.

Mažuranić, koji će na taj način zajedno s banom Šokčevićem idućih nekoliko godina, dijeliti vlast u Hrvatskoj.¹³

Strossmayer je svojim političkim djelovanjem zalagao za Hrvatsku i njen narod. Samim time što je bio 13 godina vođa Narodne stranke imao je veliku moć u političkom životu. Kroz svoje vrijeme u kojem se aktivno bavio političkim pitanjima smatrao je kako Austrija kao država mora postati federativna kako bi svi narodi došli do izražaja. Cijelo vrijeme je težio ujedinjenju južnih Slavena u prostoru Austrije pod vodstvom Habsburgovaca. Snažno se opirao mađarizaciji i germanizaciji Hrvatske, ali i svih ostalih zemalja unutar Habsburške Monarhije. Njegov politički rad i borba za integritet Hrvatske i njeno osamostaljenje povezani su sa pokretanjem preporoda slavenskih naroda. Strossmayerova je vizija bila stvoriti suverenu i samostalnu Hrvatsku.

¹³M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo 1994. str. 45.

2.2. Kulturno djelovanje i ideja jugoslavenstva

Josip Juraj Strossmayer je ostavio neizbrisiv trag na hrvatsku kulturu i povijesti, a o tome nam svjedoče brojne monografije i biografije koje govore o njegovom dugogodišnjem djelovanju. Bio je pokretač nacionalne kulture te je novčano pomagao osnivanju Akademije i sveučilišta u Zagrebu, koji su za njega bili uporište za razvitak znanosti i školstva u Hrvatskoj. Desetljećima je bio spominjan i poznat po svom jugoslavenstvu o kojem se u narodu puno pričalo i o kojem su se iznosila različita mišljenja. Od nekih je zbog toga bio slavljen, a od nekih osporavan i napadan. Upravo zbog toga se još uvijek njegovi spisi nalaze po različitim publikacijama i nikad nisu skupljeni zajedno u jednu knjigu. Iako je prošlo jako puno vremena od njegovog političkog djelovanja u 19. stoljeću još uvijek se stvaraju različita, a često i suprotna mišljenja o njemu. Padom apsolutizma 1860. Strossmayer postaje članom Carevinskog vijeća¹⁴ na poziv cara Franje i pred njima prvi puta nastupa kao federalist. Održao je govor u kojem jasno isti

e posebnosti Hrvatske „*I mi Južni Slaveni u Hrvatskoj takova smo posebnost, to jest i mi imamo osim zajedničke historije svoju posebnu, pa mogu reći, te neću biti nečedan, imamo historiju dičnu i slavnu (...) Dalmacija je bila dugo vremena središte političko-narodnoga života hrvatskog. Hrvati su mnogo sabora držali u dalmatinskim gradovima. Upravo onda se je najviše razvio slavenski život i slavenska obrazovanost, kad je Dalmacija bila u političkom savezu s Hrvatskom i Slavonijom.*“¹⁵

Njegova ideja jugoslavenstva temeljila se na okupljanju temeljem priznavanja nacionalnih posebnosti, jer je kao sinonim koristio Južne Slavene i Hrvate. Kulturnjaci i političari u današnje vrijeme smatraju kako se Strossmayerovo jugoslavenstvo ne treba i ne smije povezivati s tipom jugoslavenstva iz 1918. i potrajalo sve do 1990.

¹⁴ parlament austrijskog dijela Austro-Ugarske od 1861. do 1918.

¹⁵T. Smičiklas, Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1906., str. 42

2.3. Ideja Crkvenog jedinstva

Za vrijeme Strossmayerovog biskupovanja vjera je bila sastavni dio društvenog identiteta, a Crkva je bila važan faktor na političkom i socijalnom polju. Na religijskom području na Strossmayera su imali utjecaja ljudi koji su poticali njegovu viziju ujedinjenja kršćanstva. Imao je izuzetno poštovanje prema ranim očevima crkve poput sv. Augustina i sv. Ciprijana koji su kroz svoja djelovanja napominjali da su za jedinstvo Crkve i kolektivnu vlast biskupa. Ideja o jedinstvu kod Strossmayera se probudila još u njegovoj mladosti, zato je i njegovo djelovanje u biskupiji u kojoj su i pravoslavci i katolici živjeli zajedno stoljećima u gotovo podjednakom broju, dobilo to obilježje. Strossmayerov temelj za očuvanje i izgradnju hrvatsko, slavenskog, kršanskog, ali i europskog identiteta bila je Ćirilometodska dugovna baština koja je u svom izvornom obliku ostala sačuvana jedino kod Hrvata. Nakon ideje o kršćanskom jedinstvu Strossmayerovo se jugoslavenstvo ne može razumjeti odvojeno, jer on je bio svjestan da religija ima moćnu stranu i da ona može postati moćna razdjelnica ljudskih kolektiva, naroda, država, nacija. Koliko je bio posvećen tome za njega su religijska pitanja postala i političkim pitanjima. Strossmayer ne smatra pod jedinstvo crkve jedinstvo samo kršćana u jednoj rimokatoličkoj crkvi, nego jedinstvo dviju ili više crkava kao zajedništva koje bi ostvarilo suživot njihovih razlika koje su nastale u prošlosti. Prema Strossmayeru to jedinstvo bi se moglo postići tako da se postupno približavaju i jedna i druga crkva, što podrazumijeva da obje strane popuste od svojih nekih dogmatskih¹⁶ postavki.

Najkorisnije sredstvo za ujedinjenje je staroslavenski jeziki koji se koristi u pravoslavnoj liturgiji, a tijekom više stoljeća koristi se i u katoličkoj liturgiji u nekim od dijelova Hrvatske. Upravo to je bio razlog zbog kojeg se Strossmayer jako trudio proširiti staroslavenski na cijeli hrvatski prostor i da zbog toga on postane most među Zapadnom i Istočnom crkvom. Naravno kao što je to već i uobičajeno u to vrijeme i ovaj pothvat je naišao na brojne poteškoće. S jedne se strane Vatikan plašio staroslavenskog jezika jer su mislili kako će se katolici previše približiti pravoslavlju, a s druge se strane Beč bojao da će on postati prekretnica snažnijeg međunarodnog povezivanja svih slavenskih naroda koji su dio Monarhije.

Đakovačkom biskupu je povezanost politike i vjere na hrvatskom prostoru bila neupitna, ali i u širem europskom kontekstu, jer je smatrao kršćanstvo vrlo važnom odrednicom europskog identiteta. Prigodom instalacije za župana istaknuo je podudarnosti među kršćanstvom i Europom govoreći o europsko-kršćanskoj civilizaciji. Crkveno jedinstvo bio bi

¹⁶dogma- u kršćanstvu, temeljna vjerska i moralna istina u koju vjernik mora vjerovati kako bi se spasio

jedan način europeizacije balkanskog prostora, ali i način kojim bi se uveli modernizacijski procesi među južne Slavene, koji je i bio jedan od ciljeva biskupove Narodne stranke. Tome je još i pridonosila biskupova karizmatička ličnost, koja je u sebi spajala domoljubno i vjersko, što možemo vidjeti i u njegovom sloganu: „Sve za vjeru i domovinu“.¹⁷

¹⁷Košćak V., Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena, Revija, Izdavački centar Otvorenog Sveučilišta Osijek, 1990. str. 50.

3. BISKUPOVANJE J.J. STROSSMAYERA

Zabilježeno je mnogo zapaženih aktivnosti tijekom Strossmayerova biskupovanja, osim zalaganja za bosanske franjevce djelovao je puno i na pitanju položaja vjernika, sudjelovao je u uspostavi Hrvatske crkvene pokrajine, te kako bi okrunio svoje biskupsko djelovanje radi na ideji gradnje velebne đakovačke katedrale.

3.1. Zapažena djelovanja tijekom biskupovanja

Đakovačka je biskupija do 1881. jednim dijelom pripadala Banskoj Hrvatskoj, a drugim dijelom je bila u sklopu Vojne krajine. Imenovanje đakovačkog biskupa bilo je u rukama austrijskog cara, pa je tako papa na poticaj cara imenovao Strossmayera biskupom. U njegovo vrijeme broj vjernika je varirao s tendencijom blagog porasta, katolički su vjernici bili u većini, ali bilo je i pravoslavaca, grkokatika i Židova. Materijalni je položaj vjernika i klera bio poljuljan, a razlog tome bila je teška ekonomska situacija koja je rezultirala zbog ratova, ljudskog mentaliteta i podjele biskupije na vojnički i civilni dio. Kao što je već navedeno Strossmayer je nakon polugodišnjeg čekanja na papinsku potvrdu 18. studenog 1849. od strane apostolskog kralja Franje Josipa I. imenovan biskupom đakovačkim ili bosanskim i srijemskim. Strossmayer je za vrijeme svog biskupovanja imao snažan utjecaj na suvremeni crkveni i vjerski život. Posebno je obilježeno njegovo djelovanje na zasjedanju Prvog vatikanskog koncila (8. Prosinca 1869. – 18. Srpnja 1870.), na kojem je održao čak pet govora od kojih je jedan imao posebni odjek u javnosti. U govoru se posvetio dogmi o nezabludivosti pape, a uz to također se zauzimao za međusobna razumijevanja i pomirenje katolika, protestanata i pravoslavaca te za unitarističke ideje. Bio je aktivan i na kulturno-prosvjetnom planu u ulozi mecena. 1859. Je novčano darovao Zavod sv. Jeronima u Rimu te je pomogao u osnivanju Više gimnazije u Osijeku, Kongregacije Svetih anđela čuvara sestara dominikanki i pomogao je pri gradnji njihova samostana na Korčuli. Sudjelovao je u tiskanju pojedinih hrvatskih novina, Matice dalmatinske, Matice hrvatske... Za osnivanje modernog sveučilišta u Zagrebu 1866. darovao je 50 000 forint, a te iste godine je započeo s izgradnjom đakovačke katedrale.¹⁸

¹⁸M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i srijemski, Đakovo 1994. str. 60.

Strossmayer se istaknuo i u djelovanju i razvoju narodnjačkog pokreta u Istri, zajedno sa studentskim kolegom iz Augustineuma u Beču, biskupom J. Dobrilom. Bili su kolege, prijatelji i istomišljenici koji su se zajedno zalagali za podupiranje narodnjaštva na Istarskom poluotoku. Oni se smatraju jedinim ilircima koji su sva svoja ilirska, nacionalno-politička mišljenja ostvarili i proveli u djelo, dok su se ostali predstavnici više bazirali na književno i duhovno stvaralaštvo. Obojica su poticali kulturne institucije Hrvatskoj, a biskup Dobrila poticao je i izlaženje prve novine na hrvatskom jeziku u Istri. Njihovi slični stavovi, potaklo ih je i na poticanje čitaoničkog pokreta u Istri. Strossmayer se iznimno zalagao za podupiranje hrvatskih čitaonica s narodnjačkim obilježjima. Podupirao ih je samoinicijativno ili na zamolbu biskupa Dobrile s kojim je blisko surađivao. Strossmayer je čitaonice smatrao žarištem izvornih narodnjačkih misli i mjesto otpora protiv talijanizacije, mađarizacije i germanizacije, te je zbog toga slao financijsku potporu narodnjačkom pokretu u Istri.

Slika 2 Strossmayer u biskupskoj odori

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=58459>

3.2. Uspostava Hrvatske crkvene pokrajine

Strossmayer je već na počecima svog biskupskog djelovanja sudjelovao u vrlo važnom događaju za Katoličku crkvu u Hrvatskoj. Katolička je crkva u Banskoj Hrvatskoj sve do 1852. bila uključena u crkvenu organizaciju Katoličke crkve u Ugarskoj. Zagrebačka je biskupija od

svog utemeljenja 1094. bila u sastavu metropolije u Kaloči, a od 1247. Bosansko-đakovačka s cijelom Bosnom. Katolički nadbiskup Ugrin je 1229. obnovio Srijemsku biskupiju i priključio je svojoj metropoliji. Ban Josip Jelačić i tadašnji zagrebački biskup Juraj Haulik 1852. su uspjeli izdvojiti Zagrebačku i Đakovačku biskupiju iz Kaločke biskupije tj. iz mađarske crkvene organizacije. Uspjeli su i uzdići Zagrebačku biskupiju u rang nadbiskupije i tako su formirali hrvatsku metropoliju, Hrvatsku crkvenu pokrajinu čijim su sastavom postala Đakovačka ili bosanska i srijemska biskupija, grkokatolička Križevačka biskupija i Senjska biskupija. To se tada smatralo povijesnim događajem, a biskup Strossmayer je bio oduševljen tim uspjehom, tada više nije morao odgovarati na službenu poštu mađarskog primasa koji se nije mogao pomiriti s tim događajem jer je i dalje želio voditi i organizirati crkveni život Hrvata. Zanimljivost je da je biskup Strossmayer kada bi dobio ta pisma stavljao ih je na posebno mjesto, a ona su sačuvana sve do danas i čuvaju se u posebnom svesku u Biskupijskom arhivu u Đakovu i to sa posebnom naznakom s kojom ju je i biskup označavao „*Na mađarsku poštu ne odgovaramo*“.¹⁹

3.3. Ideja za gradnju katedrale sv. Petra u Đakovu

Josip Juraj Strossmayer nasljeđuje Kukovića na mjestu đakovačkog biskupa 1849. godine. On je bio zaljubljenik u umjetnost i posjedovao je veliko znanje o umjetnosti stečeno tijekom obrazovanja 1840-ih, a tijekom svog života intenzivno je pratio svu povijesno-umjetničku literaturu.

Tijekom svog rada u Beču upoznao je mnoge umjetnike i stručnjake koji su mu pomogli oko formiranja njegovih stavova i pogleda na umjetnost. Jedan od njih bio je i arhitekt Karl Rösner, vlasnik nacrtana današnje veličanstvene katedrale, ali i osoba koja je do svoje smrti bila posvećena njenoj gradnji. Sama gradnja nove katedralne crkve za mladog biskupa bila je veliki izazov, no Strossmayer je u tome uživao. Kako je u svemu bio velik, tako je i cijela građevina morala biti velika i veličanstvena poput prošlosti slavni bosansko-srijemskih biskupija. Sami izgled građevine plod je njegove mašte. Mnogo je razmišljao i planirao, a u njegovoj mašti dizala se sve veća i ljepša građevina, u početku blijeda, a kasnije sve jasnija i preciznija. Nije se mogao zadovoljiti s neznatnim dimenzijama, htio je da ona bude odraz njegove veličine i, kao svako njegovo djelo, obilježena vidnim pečatom njegova jakog duha.

¹⁹M. Pavić, M. Cepelić, Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i srijemski, Đakovo 1994. str. 61.

1853. odlazi u potragu za idejama, putuje po Austriji, Njemačkoj, Češkoj i razgleda sve moguće arhitekture, crkve, katedrale. Svuda je našao nešto lijepo, ali ništa ga nije toliko privuklo i zadovoljilo kao katedrala u Bambergu: *”Romanski mu se stil ove katedrale toliko svidio, da je već tada gotovo definitivno odlučio, da u istom stilu gradi svoju katedralu.”*²⁰ Tu staru bamberšku katedralu usporedio je s nacrtima za Rösnerovunovu romaničku crkvu sv. Ćirila i Metoda koja se trebala graditi u Karlinu kraj Praga. Proučavajući te nacрте shvatio je da je to upravo ono što je tražio. Bez oklijevanja otišao je u Beč arhitektu Karlu Rösneru i zamolio ga da s njegovim zamislima izradi plan za katedralu.

Do Uskrsa 1854. cijeli nacrt s troškovnikom²¹ bio je u Đakovu, ali Strossmayer se nikako nije mogao odlučiti na gradnju. Mislio je kako nema dovoljno iskustva, ali nedostajalo mu je i novčanih sredstava. Zato je odlučio sačekati dok se ne uklone sve zapreke. Nakon kratke stanke od pet godina ponovno se odlučio pozabaviti svojom katedralom, a na što ga je potakla gradnja crkve Votivkirche²² u Beču. Do tada je već stekao veće iskustvo, ali je i prikupio novčana sredstva. Stoga se odlučio na putovanje talijanskim gradovima poput Venecije, Padove, Bologne, Firenze i Rima. Tamo je skupio mnoge ideje i konačno mu je došla potpuna slika buduće katedrale. Odmah iz Italije otputovao je u Beč kako bi Rösneru obrazložio svoje nove ideje kako da upotpuni i dotjera prvi nacrt. Nakon toga, pred Uskrs 1866., Rösner s dovršenim nacrtom dolazi u Đakovo. Nakon silnog dotjerivanja i pregovora, konačno 17. travnja 1866. potpisuju ugovor u kojem Strossmayer Rösneru povjerava gradnju svoje katedrale. Već sljedećeg dana započelo se s rušenjem sjeverne strane srednjovjekovnog zida te dviju pobočnih kula, a sve to kako bi se oslobodilo mjesto za temelje ove veličanstvene građevine.

²⁰Dr. Rogić I., Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, Đakovo 1964. str.34

²¹s detaljnim opisom svih radova složenih prema vrsti, jediničnoj mjeri, količini i cijeni

²²zavjetna crkva, građena je u neogotičkom stilu, a nalazi se na bečkom Ringu

4. POVIJEST NASTANKA ĐAKOVAČKE KATEDRALE

Povijest nastanka đakovačke katedrale je iznimno duga i uključuje mnogo pokušaja i ideja koje su težile istom rezultatu, a to je velebna katedrala. Strossmayerovi prethodnici su nekoliko puta pokušavali započeti gradnju, ali nešto je uvijek krenulo po zlu i nikada nisu došli do krajnjeg rezultata. Koliko je Strossmayer bio velik, uporan i velikih misli i ideja dokazuje nam to što je on jedini od bih uspio izvesti tu ideju do kraja.

4.1. Prve đakovačke katedrale

Đakovačka katedrala sv. Petra najveća je i najuspješnija sakralna novogradnja hrvatskog historicizma i jedna od najvažnijih sakralnih građevina srednje Europe 19. stoljeća. Na mjestu današnje nalazila se skromna drvena srednjovjekovna građevina i stajala je iza biskupskog dvora, ali informacije o njenom autoru i izgledu nisu nam poznate. No, vjeruje se kako se u razdoblju od 1239. do kraja 13. stoljeća sjedište Bosanske biskupije preseljava u Đakovo, a kao katedralna crkva služila je upravo ta skromna crkvice. Govori se da je moguće da je za bosanske biskupe i nekoliko desetljeća nakon preseljenja u Đakovo katedrala u Brdu u Bosni bila jedina katedralna crkva i da je pri biskupskom dvoru za to vrijeme postojala samo mala kapelica, ali u to ne možemo biti sigurni jer arhivski izvori iz 13. stoljeća nikada nisu istraženi. Za vrijeme pape Klementa VI. biskup Lovre Lorandi u 14. stoljeću skuplja, gradi, oprema i ukrašava novu katedralnu crkvu. U njegovo vrijeme nastupa malo „doba gradnje“ pa se uz novu katedralu grade i franjevačka crkva, novi biskupski dvor, te kanoničke kurije²³. U razdoblju od 1355. do 1375., za vrijeme biskupa Petra, podiže se i župna crkva svetog Lovre. Zbog blizine Bosne i nesigurnosti od bogumila cijeli je biskupski kompleks s većinom spomenutih građevina bio utvrđen. To nam dokazuje dokument iz 1406. u kojem se Đakovo po prvi puta naziva Castrumom (tvrđavom). Zbog svoje utilitarne funkcije utvrda se najdulje očuvala od svih dijelova srednjovjekovnog kompleksa, a iza današnje katedrale nalaze se ostaci njezina zapadnog zida s pročeljima koji je djelomično restauriran u 19. stoljeću, a danas služi samo kao

²³domovi za svećenike koji u biskupijskim središtima imaju pretežno liturgijske službe, nazivaju se kanonici i pripadaju crkvenoj ustanovi koja se naziva stolni kaptol

atrakcija. Nakon rušenja postojeće crkve, bosanski biskupi izgradili su novu i u nju prenose stari titular slavne crkve iz Brda u Bosni.²⁴

Slika 3 Ostaci zapadnog zida utvrde

Izvor: <https://moje-djakovo.com/dakovacke-zidine-kao-dio-bogate-povijesti-grada>

4.2. Stanje crkve za vrijeme Turaka

Sredinom 16. stoljeća cijela Slavonija pada pod vlast Osmanlija. Opći položaj katoličke crkve bio je jako težak. Većina crkava pretvorena je u džamije, a nekolicina je srušena. Đakovo tada u potpunosti gubi ulogu biskupskog središta, a u ostalim slavonskim biskupijama vode se brojni sukobi i rasprave oko uprave i vlasti tog terena. Osim toga, na području turske uprave trajao je i sukob između franjevac i biskupa. Sukob je bio materijalne naravi jer biskupi nisu bili dodatno financirani od strane Rima pa su se morali osloniti na vjernike. Neki tvrde kako je tadašnja katedrala ostala sačuvana zahvaljujući tome što je bila pretvorena u džamiju, dok drugi ne isključuju mogućnost da je bila adaptirana u islamski molitveni objekt. Puno je teorija, ali sigurno je samo da je ostala u dobrom stanju do kraja osmanlijske vladavine i da nije korištena kao kršćanski sakralni prostor.²⁵

²⁴Marković F., O đakovačkoj stolnoj crkvi, Đakovački stolni krug, Đakovo 2012. str. 30.

²⁵Damjanović D., Đakovačka katedrala, Matica hrvatska, Zagreb 2009. str. 32.

4.3. Stolna crkva u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća

Đakovo je oslobođeno 1687., a 1689. nastaje Osmanlijska poliofanziva u kojoj je cijelu Đakovačku utvrdu s katedralom zahvatio veliki požar u kojem je sve uništeno. Godinama nakon tog događaja mnogi su biskupi započinjali s gradnjom nove, ali nijedan nije imao dovoljno znanja, a ni materijalnih sredstava. Biskupija je bila u krizi sve do dolaska biskupa Josipa Čolnića. Njegovim dolaskom stanje se uvelike promijenilo. Preobrazio je i biskupiju i cijelo njeno središte, a najviše biskupski sklop i prvostolnicu. 1758. požalio se carici Mariji Tereziji na stanje katedrale nakon čega se radi na njenom popravku. Opremio je cijelu crkvu i kupio novi namještaj. Najveću pozornost privlačilo je 12 hrastovih klupa, prekrivene su razigranim rokajem s heraldičkim simbolima biskupa i izvrstan su primjer stolarskog rada 18. stoljeća. Stoljećima su privlačile pažnju, jedno vrijeme bile su uklonjene iz katedrale, ali na radost mnogih u 20. stoljeću vraćene su u današnju katedralu.²⁶

4.4. Gradnja biskupskog dvora

Gradnja dvora započinje u proljeće 1753., a traje relativno kratko, deset godina. Za tadašnju Slavoniju to je najreprezentativnija palača, a podiže ju upravo Čolnić. Unutrašnjom opremom dvora bavili su se njegovi nasljednici; biskupi Krtica i Mandić. Kompleks dvora nekoliko je puta nadograđivan, a biskup Krtica nadogradio ju je u smjeru prema današnjoj katedrali. 1821. biskup Raffay dograđuje današnje južno krilo, a cijelu građevinu obogaćuje biskupskim parkom, podignutim krajem dvadesetih godina: "*Sa svom novom građevinskom intervencijom na biskupskom kompleksu, i svakom novom nadogradnjom dvora, istodobno je nažalost nestajao dio po dio starog srednjovjekovnog zida.*"²⁷ Sjeverna i istočna strana bili su u potpunosti razgrađene, a ni ostatak nije bio u boljem stanju jer se Strossmayer odlučio na njegovo djelomično rušenje.

²⁶Marković F., O đakovačkoj stolnoj crkvi, Đakovački stolni krug, Đakovo 2012. str. 31.

²⁷Damjanović D., Đakovačka katedrala, Matica hrvatska, Zagreb 2009., str. 30

Slika 4 Đakovačka katedrala s biskupskim dvorom

Izvor: <https://novi-radio.hr/prijenos-misa-iz-dakovacke-katedrale>

5. GRADNJA DANAŠNJE KATEDRALE

U procesu gradnje današnje katedrale sudjelovalo je jako puno ljudi. Bilo je potrebno jako puno kvalitetnog materijala, volje i naravno materijalnih sredstava kako bi se tako veliki pothvat uspio izvršiti. U prvom potpoglavlju govorit će se o pripremama i početku gradnje, njegovom tijeku, stilovima i arhitektima bez kojih ništa ovo ne bi bilo moguće.

5.1. Pripreme i početak gradnje

Početak 19. stoljeća biskup Mandić razmišlja o gradnji nove katedralne crkve, ali nije imao dovoljno hrabrosti. Zatim nakon njega biskupi Mirko Raffay i Kuković imaju istu želju. Napravili su i nekoliko nacrti, ali neke je odbio bečki dvor, a za ostale je nedostajalo novca i materijala. Sva sreća da se tako dogodilo jer bi đakovačka biskupija umjesto današnje veličanstvene katedrale imala vrlo neukusnu crkvu bez stila i ljepote jer su Kukovićeve nacrti upućivali na katedralu s dva niska tornja, golim zidovima i niskim polukružnim prozorima. *"Još je veća sreća, što je biskupa Kukovića naslijedio veliki Strossmayer, čovjek grandioznih misli i neslomive volje."*²⁸ Upravo njemu možemo zahvaliti na veličanstvenom spomeniku jer ona, zbog svog doba gradnje, svojom arhitektonskom i estetskom vrijednošću pripada u red prvih umjetnina uopće.

5.2. Arhitekti

Karl Rösner rođen je u Beču 23. siječnja 1804., a umire u Steyeru 13. srpnja 1869. Bio je austrijski arhitekt historicizma i najveći stručnjak za neoromaniku svoga vremena. 1866. sklapa ugovor sa Strossmayerom i započinje s gradnjom katedrale. U međuvremenu radio je na nekoliko manjih projekata za Đakovo, ali katedrala je bila njegov glavni cilj. Njegovom iznenadnom smrću 1869. Strossmayer i cijeli đakovački kaptol suočavaju se s teškoćama. Smrt ovako velikog arhitekta bio je težak udarac i odmah se nametnulo pitanje tko će biti njegov nasljednik.

²⁸Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, dr. Ivan Rogić, Đakovo 1964., str.33

Friedrich Barun Schmidt rođen je u Württembergu 22. listopada 1825., a umro je u Beču 23. siječnja 1891. Jedan je od najvažnijih arhitekata na području srednje Europe, a stručni krugovi cijelog svijeta smatraju ga prvim gotičarom 19. stoljeća. Nasljeđuje Rösnera i 1870. započinje s radom na katedrali. Na već romaničku građevinu dodaje svoje već prepoznatljive ideje i oplemenjuje ju finim gotskim ukrasima i to tako duhovno i skladno da stilska razlika nimalo ne vrijeđa, već zadivljuje svojom ljepotom. Završio je završne projekte na arhitekturi katedrale, ali i izradio cjelokupan nacrt njezina unutarnja uređenja.

5.3. Izbor stila

Izbor stila bio je jedan od težih problema, no njega se moralo riješiti odmah na početku. Strossmayer je mnogo putovao i mnogo istraživao, ali između tolikih stilova s mnoštvom nijansi teško je bilo izabrati. Svaki je imao nešto dobro, ali i nešto loše. Moderna arhitektura na Strossmayera nije ostavljala prevelik dojam jer nije dala nijednu stilski izgrađenu i dotjeranu građevinu. Mislio je kako su sve moderne građevine bile samo pokušaji i zato se odlučio za stare klasične stilove. Nije mu smetalo što njegova katedrala neće biti izgrađena u originalnom stilu jer je vjerovao kako tradicionalna arhitektura posjeduje forme koje su toliko jednostavne te da postoji malena mogućnost varijanti u temeljnim oblicima da je nemoguće stvoriti nešto apsolutno originalno što nema veze s tradicijom. Njemu je bilo najvažnije da katedrala bude posvećena njegovoj ideji ujedinjenja crkava.

Strossmayer se držao klasičnih stilova, a od njih je mogao birati jedino između romanike i gotike jer jedino ta dva stila posve odgovaraju crkvenim građevinama. Za gotiku nije mogao pronaći niti jednu građevinu koja bi ga u potpunosti zadovoljila. Romanički stil mu se toliko svidio jer se u svom planu oslanja na starokršćansku baziliku, a svojim trima lađama, svetištem s lijeve i desne strane što apsidu potiskuje malo u natrag i time građevini daje oblik križa. Strossmayer je htio da se njegova katedrala u svojoj vanjštini oslanja na svoju prethodnicu, prvu katedralu i baziliku sv. Dimitrija u Sirmiju. Romanički stil ispunjavao je njegovu želju jer je vjerovao kako se u njemu zapad i istok spajaju u savršenu cjelinu. Zbog nedostataka kamena na području Slavonije Rösner je kao osnovni građevni materijal izabrao opeku, a taj odabir usmjerio ga je prema lombardskom romaničkom graditeljstvu.

Slika 5 Pogled na katedralu iz ulice Luke Botića

Izvor: <https://www.tzdjakovo.eu/index.php/hr/znamenitosti/muzeji/item/34-katedrala-sv-petra?rid=175>

5.4. Tijek gradnje

Zbog podvodnog terena ispod cijelog sjevernog zida i tornja moralo se postaviti 395 hrastovih pilona koje su gore povezali čvrstim željeznom i betonskom konstrukcijom te su na to stavljali temelje. Iako je glavni građevni materijal bio pečena opeka, radi veće čvrstoće trebalo je i dosta kamena, ali njega u Đakovu nije bilo. Zbog nepostojanja željezničke veze do njega se teško dolazilo pa se gradnja zbog njegova nedostatka morala produžiti. Godinu i pol stanke uzeli su nakon iznenadne Rösnerove smrti. Godine 1870. nasljeđuje ga Schmidt i nedugo zatim dovršena je kupola na koju je svečano podignut pozlaćeni križ kojeg je blagoslovio sam Strossmayer. Dvije godine nakon toga podignuti su tornjevi visoki 84 metra. Oni su umjesto drvenog i mjedenog pokrova završeni vitkim čunjevima od zaobljene opeke. U svibnju 1873. crkva je iznutra bila ožbukana i iz Rima su došli poznati slikarski umjetnici; otac Aleksandar Maksimilijan Seitz i sin Ljudevit. Prije njihova dolaska dekorativni slikar Abondio Isela započeo je sa slikanjem kupole u tehnici tempera, ali posao nije dovršio jer je nenadano nestao. Njegov posao preuzeo je akademski slikar Josip Voltolini.²⁹

Strossmayera je najviše zanimao glavni oltar i njemu je posvetio najviše vremena što je i opravdano jer je po svojoj ljepoti pravo remek djelo i biser cijele katedrale. On mu je posebno prirastao srcu i smatrao ga je svojim auktorom. Kako je posao slikara Seitz polako napredovao, tako su sve više počeli izostajati s posla. 1878. stari Seitz uopće se nije pojavio na poslu, a sljedeće godine i sin Ljudevit najavljuje da neće doći. Prošlo je pet godina od početka njihovih radova, a oni nisu došli ni do polovice. Strossmayer je bio u velikom strahu i bojao se da će se

²⁹Damjanović D., Đakovačka katedrala, Matica hrvatska, Zagreb 2009. str. 34.

radovi odužiti. Molio je slikare da ne izostaju i da se prihvate posla na što su Seitzzi požurili posao i primili se istog. 1880. oltari su u potpunosti gotovi, a u njih su postavljeni Doneganijevi i Vodičkini kipovi. Katedrala se trebala posvetiti 1882. godine i tada su se svi poslovi ubrzali, radilo se i noću i danju. Tada su u katedralu instalirane i orgulje. One su po njemačkom sudu stručnog tiska bile najsavršenije djelo. Imale su 3000 svirala i 52 registra, a bile su razdijeljene u 3 manuala po 54 tipke s 8 pokrajnjih izvlaka i 5 kombinacija. U noći 23. lipnja 1933. dolazi do kratkog spoja i izbija požar u kojemu su orgulje potpuno izgorjele. Za izgradnju novih pobrinuo se Franc Jerko iz Slovenije. One su pneumatske, a imaju 3 manuala, 74 registra, 5420 svirala i dio su katedrale još i danas. Osim orgulja u požaru su uništene i dvije freske; "Stvaranje Eve" mlađeg Seitzza i "Izgon iz raja" starijeg Seitzza, ali uz to je izgorjela i sva žbuka na stropu srednje lađe i u kupoli, kamen velike rozete na pročelju i u glavnoj lađi uz kor. To je sve šokiralo, ali nije bilo previše vremena za tugovanje i moralo se baciti na obnovu. Radovi su trajali od 1933. do 1936., a njima je rukovodio graditelj prof. Milan Potočnjak.

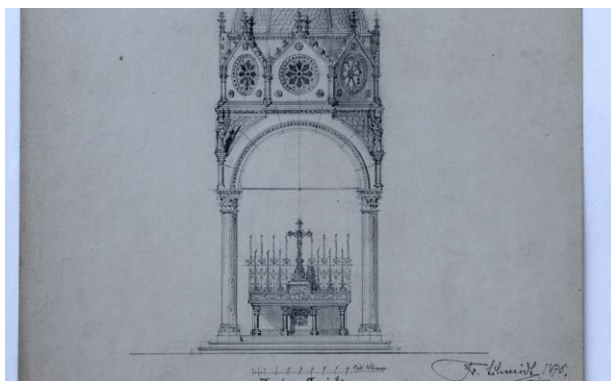
6. ARHITEKTURA

Đakovačka katedrala jedna je od najmlađih katedrala u Hrvatskoj, građena je u neoromaničkom stilu. Tlocrt katedrale je u obliku latinskog križa, a ta simbolika je na svoj način nastavljena i obogaćena rasporedom slika. U ovom poglavlju bit će riječi o arhitekturu glavnog oltara katedrale, svetište te katedralnoj kripti. Naravno, reći će se nešto i o proporcijama i kvadraturi same građevine.

6.1. Glavni oltar

Njegovi nacrti nekoliko su puta mijenjani zbog različitih nesporazuma između Strossmayera, Schmidta i rimskih umjetnika Salvatorea Zerija i Nicole Consonija. Godine 1878. konačni projekt za glavni oltar dolazi u ruke Fridrichu Schmidtu, a njime se bavi sve do 1879. Oltar pripada tipu ciborijskog ili baldahinskog oltara i najznačajniji je primjer takvog tipa u hrvatskoj sakralnoj umjetnosti 19. stoljeća. Jedan je od najvećih na srednjoeuropskoj razini, a njegova ukupna cijena iznosi 52 000 forinti. Nešto slična cijena u to vrijeme trošila se za podizanje cijelih crkvi srednje veličine. Najvećim dijelom rađen je od istarskog kamena i iz pulskog kamenoloma, a zbog slabije kvalitete kamena korišten je kamen i iz drugih kamenoloma. Stupovi su građeni od francuskog marsejskog mramora, dok su svijećnjaci i križevi izrađeni u Beču. Budući da je katedrala posvećena sv. Petru tako je i njezin glavni oltar posvećen istome svecu. Posebno je istaknut i samim pogledom oduzima dah. Visok je 15 metara, a nose ga četiri klesana mramorna stupa u korintskom stilu. Svaka strana ciborija³⁰ ukrašena je klesanim pozlaćenim ornamentima. Nad velikim je ciborijem mali svod pod kojim se nalazi kip sv. Petra, katedralnog patrona. Ostale četiri strane izražene su medaljonom jednog od četvorice zapadnih crkvenih otaca i sv. Augustina, sv. Grgura, sv. Jeronima i sv. Ambrozija, a u uglovima se nalaze kipovi četvorice evanđelista. Na vrhu se nalazi veliki križ okružen kipovima četiriju anđela. Taj oltar predstavlja Krista koji je temelj na kojem evanđelisti i crkveni oci izgrađuju crkvu vodeći ju spasenju, po križu u vječnost što predstavljaju anđeli.

³⁰gornji dio oltara u obliku četverokutne sjenice

Slika 6 Pronađene Schmidtove skice za glavni oltar, koje je Strossmayer odbio

Izvor: <http://drum.hr/nadene-schmidtove-skice-za-glavni-oltar-koje-je-strossmayer-odbio>

Slika 7 Glavni oltar đakovačke katedrale

Izvor: <https://www.hkv.hr/17894-dakovo-allah-u-strossmayerovoj-katedrali.html>

6.2. Proporcija simetrija i glavna kvadratura

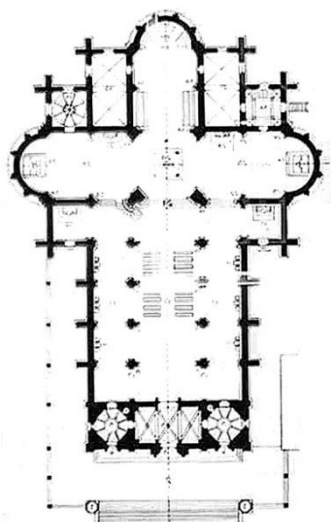
Tlocrt katedrale u obliku je latinskoga križa. Ulaskom u crkvu ulazi se i u dio koji se naziva narteks što je zapravo predvorje. Nasuprot njemu je apsida, polukružni prostor u kojem je smješten oltar. Glavni prostori crkve nazivaju se lađom jer se ondje vjernici, kao nekada apostoli na uzburkanom jezeru, okupljaju oko Krista. U đakovačkoj katedrali postoje četiri lađe; glavna, poprečna i dvije pobočne. Glavna je najveća i okružena je sa strane velikim, bogato uređenim stupovima koji su prema vrhu povezani romaničkim lukovima nad kojima se nalaze freske i rozete³¹. Oblik latinskog križa temeljna je odrednica i prema toj simbolici napravljen je raspored slika, po uzdužnoj križnoj gredi nalaze se starozavjetni, a po poprečnoj novozavjetni motivi. U sjecištu dviju greda nalazi se glavni oltar, žrtvenik, simbol Krista iznad kojeg se

³¹ukrasni prozori, arhitektonski dekorativan element u obliku ružina cvijeta sa stiliziranim laticama

zlatnim slovima u unutrašnjosti kupole nalazi natpis posvećen patronu crkve sv. Petru: "*Ti si Petar stijena i na toj stijeni izgradit ću crkvu svoju i vrata je paklena neće nadvladati.*" (Mt 16,18-19). S lijeve i desne strane glavnog oltara nalaze se krakovi poprečne lađe, transepta, koji su ukrašeni manjim apsidama. Cijelom ovom konstrukcijom vladaju dva temeljna zakona, princip proporcije i princip simetrije bez kojih ova, ali nijedna druga građevina ne bi imala harmoniju. Svaki detalj ima svoju funkciju i ne kosi se s ostatkom. Sve je povezano i skladno se naslanja na glavne dijelove koji se u različitim kombinacijama sa sporednim dijelovima još više ističu. Svojom proporcijom katedrala je nalik strogoj proporciji ljudskog tijela kao remek djela Božjeg stvaranja.

Kao još jedan vrlo važan estetski element ističe se i simetrija koja se održava na cijeli raspored arhitekture. Mnogi umjetnici pokušavaju izbjeći ta dva elementa kako bi našli nešto originalno, ali isto tako i omalovažavaju djela koja počivaju na tim elementima. U nekim dijelovima poželjno je odstupiti od njih, ali je prava vrlina otkriti točno u kojim. Na svoju sreću Strossmayer se može pohvaliti da je imao vrhunske arhitekta koji su ostvarili zavidne rezultate. Glavna kvadratura ključ je svih mjera ove građevine. Tome svjedoče četiri stupa u središtu katedrale pri samom stepeništu za glavni oltar. Ti stupovi tvore pravilnu četvrtinu koja se naziva glavna kvadratura. Ona se u dijelovima ponavlja u cijeloj građevini, a svojim središtem okuplja ostale dijelove koji su njene minijature, kopije, a svaka je povezana stupovima i romaničkim lukovima. U radu na ovoj građevini upotrijebljena je konstitucionalna monarhija, jedan vladar oko sebe okuplja pojedince koje udružuje na zajednički cilj promicanja slave Božje.³²

³²Dr. Rogić I., Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, Đakovo 1964. str. 50.

Slika 8 Tlocrt đakovačke katedrale

Izvor: <https://djos.hr/katedrala-sv-petra-dakovo>

6.3. Svetište

Svetište se proteže cijelom poprečnom lađom i produženim trakom glavne lađe. Ono je uzdignuto kako bi se Božja služba mogla pratiti iz svakog dijela crkve. Tu se nalazi glavni oltar i četiri manja oltara: oltar sv. Josipa, sv. Ilije, sv. Dimitrija i oltar Majke Božje. Iza glavnog oltara nalazi se prostor za svećenstvo, biskupsko sjedalo s kleričkim i kanoničkim klupama i dva stola za misne potrepštine. Tamo se nalaze dvojna vrata za ulazak u sakristije i dvojna u poprečnoj lađi koja vode u dva predvorja. Iz lijevog se izlazi u dvorište, ulazi u sakristiju i uspinje u lijevi oratorij, a iz desnog se ulazi na desni oratorij i stepeništem silazi u kriptu. Oba oratorija otvoreni su lijepim arkadama prema svetištu. Osim oltara i predivnih fresaka kupola je neupitno najljepši arhitektonski ukras svetišta, diže se nad glavnom lađom, a leži na četiri stupa na raskrižju glavne i poprečne lađe. Četverokut glavne kvadrature u kupoli se pretvara u osmerokut. Unutar kupole freskama su prikazani simboli evanđelista. Lav predstavlja sv. Marka, vol sv. Luku, anđeo sv. Mateja i orao sv. Ivana. Gornji obod kupole drži osam stupića koji počinjavaju na kamenim konzolama. Nad njima se nalazi osam rozeta, između kojih se povlače tanka kamena rebra koja izlaze iz glave svakog od stupića. Tako je svetište kao glavni dio crkve, osim što je izraženo zbog povišenog položaja, istaknutoj ljepotom arhitektonskih formi koje kulminiraju u kupoli.

Osim spomenutog glavnog i četiri sporedna, katedrala ima još tri oltara. Dva se nalaze prije stepeništa za svetište i to jedan s lijeve, a drugi s desne strane, posvećeni su sv. Ćirilu i Metodu i sv. Ivanu Nepomuku. Crkva sadrži još jedan oltar, ali u kripti pa ga stoga većina ljudi ni ne ubraja među ostalih sedam, a neki čak ni ne znaju za njega. Svaki od tih sporednih oltara rađen je od bijelog istarskog kamena i znatno je siromašniji od glavnog, ali svaki za sebe nosi snažnu poruku i odiše svojom ljepotom.

6.4. Kripta

Pod cijelim svetištem i cijelom poprečnom lađom nalazi se vrlo prostrana i lijepa kripta. Dugačka je 15, a široka 30 metara. Ona predstavlja crkvu u stanju patnje: *"Ovdje se dakle razumije patnja onih plemenitih duša, koje se još očistiti i usavršiti imaju, da s neizmjernom božjom čistoćom i izvrsnošću u živo općenje mogu."*³³ Vrlo je prostrana, suha i prozračna i jedna je od najljepših u svijetu. Kao i svetište razdijeljena je u tri kraka s apsidalnim završecima. Svod je napravljen od 27 okruglih stupova, a materijal za njih dovezen je iz Karlovca. Cijela kripta rađena je po Schmidtovim nacrtima, a cijelom dužinom unutarnjeg zida nalaze se grobnice đakovačkih biskupa. *"U sredini točno ispod skalina, kojima se u crkvi uzlazi iz srednje lađe glavnom oltaru nalazi se grob graditelja katedrale velikog biskupa i hrvatskog rodoljuba."*³⁴

³³Josip Juraj Strossmayer, Kripta, najljepša hrvatska podzemna crkva, priredio Mirko Ćurić, Đakovački kulturni krug, Đakovo, listopad 2015., o 200. obljetnici rođenja biskupa Strossmayera Đakovački kulturni krug, 2015., str. 27 i 29

³⁴Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, dr. Ivan Rogić, Đakovo 1964. str.60

Slika 9 Oltar u kripti đakovačke katedrale

Izvor: <https://hkm.hr/sakralna-bastina/katedrala-sv-petra-u-dakovu>

6.5. Pročelje

Ispred ulaza u crkvu podignuta je terasa na koju se uspinje preko jedanaest stepenica, a nacrt za nju i dva bunara napravio je Schmidt. Prvo je iskopan lijevi bunar i iz njega se crpila sva voda za gradnju, dok je desni iskopan samo zbog simetrije. Na vrhu bunara nalazi se lijepa čunjasta kupola od pečene opeke. Cijelo pročelje rađeno je isključivo romaničkim stilom. Crkva ima troja vrata kojima se ulazi u crkvu, svaki od portala izrađena su od bijelog kamena i ukrašena antičkim stupovima s lisnatim korintskim glavicama. Srednji ima dva dijela. U donjem ima osam stupova, a u gornjem dva. Između gornjih savijaju se romanički stupovi ukrašeni vijencima koji lijepo spajaju donje stupove dižući se iz njihovih glavica i uvijajući se oko timpana. U lukovima se nalazi i luneta u kojoj je bareljef "*Uskrsnuće Spasiteljevo*" Tome Vodičke. Portal se završava velikim trokutom s kamenim križem i okruglim medaljonom u sredini. U medaljonu je isklesan lik Spasitelja koji blagoslivlja svijet držeći u lijevoj ruci evanđelje s natpisom Alfa i Omega.

Pokrajnji portali isto su od kamena, ali su dosta niži od glavnog. U njihovim su lunetama bareljefi "*Isusa polažu u grob*" i "*Veronikin rubac*" koje je po vlastitim modelima u kamenu isklesao Tomo Vodička. Nad završnim trokutom zabata nalazi se mjesto za kipove, ali ono je još uvijek prazno. Iznad glavnih vrata nalazi se velika rozeta promjera 6 i pol metara, a izrađena je od kamena u obliku okruglog rascvalog cvijeta. Iz njegova središta dijele se mali stupići koji su spojeni isprepletenim lukovima. To je najljepši ukras pročelja, a ima i svoje simboličko značenje: "*On podsjeća na Božje oko, koje se ne zaustavlja na vanjštini, nego prodire u dušu,*

kao što traci jutarnjeg sunca prodiru kroz taj prozor u nutrinu katedrale."³⁵ Iznad rozete trostrani je prozor trifora koji je trebao biti ukrašen mozaikom, ali je zbog financijskih razloga slika Isusa na križu izrađena u fajansi. Kod Isusovih nogu kleče dva anđela s bakljama, a u pobočnim dijelovima naslikana je Majka Božja i sv. Ivan Apostol. U vrhu trokuta, pri završetku srednjeg dijela fasade, prikazan je Jaganjac Božji, a ispod njega s obje strane osam anđela kao osam blaženstava.

Tornjevi su u sklopu pročelja i sa srednjim dijelom čine jedinstvenu i skladnu crkvenu fasadu. Potpuno su isti, visoki 84 metra, četverokutni i razdijeljeni u 5 katova. Katovi su odijeljeni uskim obodom s ornamentikom po našim narodnim motivima. Zadnja dva kata imaju vrlo lijepe dvostruke romaničke prozore nadsvođene zajedničkim lukom. Zvonici završavaju s 28,45 metara visokim čunjevima od okrugle pečene opeke s kamenim tulipanskim vrškom. Na mjestu gdje se na četverokutne zvonike nasaduju čunjevi, u uglovima se nalaze ukrasni tornjići i visoki prozori s kojih se otvara predivan pogled na slavonske ravnice.

Slika 10 Pročelje katedrale

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=16894>

³⁵Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, dr. Ivan Rogić, Đakovo 1964. str.66

ZAKLJUČAK

Josip Juraj Strossmayer rođen je u Osijeku u pohrvaćenoj obitelji podrijetlom iz Austrije. Školovao se u đakovačkom sjemeništu, nakon čega je otišao na studij teologije u Peštu, a tamo je 1834. godine završio doktorat filozofije. Zaredio se 1838. godine, nakon čega odlazi na studij na Augustineum u Beč, gdje je završio doktorat iz teologije. 8. rujna 1850. Strossmayer je svečano posvećen u bečkoj crkvi sv. Augustina i postaje biskupom. Bavio se kulturnim i političkim temama, a bio je i na čelu Narodne stranke. Za vrijeme svog biskupskog djelovanja snažno utječe na suvremeni crkveni, ali i vjerski život. Zauzima se za međusobno razumijevanje, unitarističke ideje, a glavni cilj mu je bio pomirenje katolika, pravoslavaca i protestanata. 1850. javlja se ideja za gradnjom velebne katedrale koja na kraju ostaje zapamćena kao njegovo životno djelo i postaje simbolom grada Đakova i Slavonije.

Katedrala Sv. Petra u Đakovu građena je u periodu između 1866. i 1882. godine. Nakon nekoliko poteškoća tijekom gradnje katedrala je konačno posvećena 1. listopada 1882. godine. To je veličanstvena trobrodna građevina duga 74 m, kupola katedrale visoka je 59 m, a krase ju dva velebna zvonika visoka 84 m. Posebna je po svom unutrašnjem uređenju, a broji 7 oltara. Najposebniji je svakako glavni oltar katedrale koji je posvećen katedralnom patronu sv. Petru. 2008. godine katedrala dobiva naslov prvoslovne ili metropolitanske crkve. Iako je tijekom povijesti ova građevina pretrpjela mnoga razaranja uspjela je sačuvati svoj izvorni izgled.

LITERATURA

Knjige:

1. Damjanović D. (2009.) Đakovačka katedrala, Matica hrvatska, Zagreb 2009.
2. Josip Juraj Strossmayer (2015). Kripta, najljepša hrvatska podzemna crkva, priredio Mirko Ćurić, Đakovački kulturni krug, Đakovo, listopad 2015., o 200. obljetnici rođenja biskupa Strossmayera, Đakovački kulturni krug
3. Koščak V. (1990). Josip Juraj Strossmayer – političar i mecena, Revija, Izdavački centar Otvorenog Sveučilišta Osijek, 1990.
4. Marković F. (2012). O đakovačkoj stolnoj crkvi, Đakovački stolni krug, Đakovo
5. Pavić M., Cepelić M. (1994). Biskup Josip Juraj Strossmayer, Biskup bosansko-djakovački i sriemski, Đakovo
6. Dr. Rogić I. (1964). Katedrala u Đakovu, Povijesni osvrt prikaz arhitekture skulpture i slikarstva, Đakovo
7. Smičiklas T.(1906). Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

Internetski izvori:

8. Đakovačko-osječka nadbiskupija, katedrala sv. Petra u Đakovu. Dostupno na: <https://djos.hr/katedrala-sv-petra-dakovo/> (pristupljeno 28.8.2021.)
9. Hrvatska enciklopedija, Strossmayer, Josip Juraj. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.asp?ID=58459> (pristupljeno 28.8.2021.)

POPIS SLIKA

Slika 11. Mladi Strossmayer za vrijeme školovanja

Izvor: <http://drum.hr/111-godisnjica-smrti-strossmayera-bio-je-i-ostao-jedan-od-najvecih-graditelja-moderne-hrvatske-postovan-daleko-izvan-njezinih-granica/josip-juraj-strossmayer-hrvatski-biskup-2xcolor-osijek/> (27.8.2021.)

Slika 12. Strossmayer u biskupskoj odori

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=5845> (27.8.2021.)

Slika 13. Ostaci zapadnog zida utvrde

Izvor: <https://moje-djakovo.com/dakovacke-zidine-kao-dio-bogate-povijesti-grada> (27.8.2021.)

Slika 14. Đakovačka katedrala s biskupskim dvorom

Izvor: <https://novi-radio.hr/prijenos-misa-iz-dakovacke-katedrale> (27.8.2021.)

Slika 15. Pogled na katedralu iz ulice Luke Botića

Izvor: <https://www.tzdjakovo.eu/index.php/hr/znamenitosti/muzeji/item/34-katedrala-sv-petra?rid=175> (27.8.2021.)

Slika 16. Pronađene Schmidtove skice za glavni oltar, koje je Strossmayer odbio

Izvor: <http://drum.hr/nadene-schmidtove-skice-za-glavni-oltar-koje-je-strossmayer-odbio> (27.8.2021.)

Slika 17. Glavni oltar đakovačke katedrale

Izvor: <https://www.hkv.hr/17894-dakovo-allah-u-strossmayerovoj-katedrali.html> (27.8.2021.)

Slika 18. Tlocrt đakovačke katedrale

Izvor: <https://djos.hr/katedrala-sv-petra-dakovo> (27.8.2021.)

Slika 19. Oltar u kripti đakovačke katedrale

Izvor: <https://hkm.hr/sakralna-bastina/katedrala-sv-petra-u-dakovu> (27.8.2021.)

Slika 20. Pročelje katedrale

Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=16894> (27.8.2021.)

SAŽETAK

Josip Juraj Strossmayer bio je đakovački biskup, prosvjetitelj, hrvatski političar te veliki mecena obrazovanja, kulture i umjetnosti. Ovaj velikan rođen je u Osijeku 4. studenog 1815. godine. Cijeli svoj život posvetio je obrazovanju i vjeri. Sa samo svojih 20 godina postaje doktor filozofije, a pet godina kasnije i doktorom teologije. Kao student se počinje zanimati za politiku i ulazi u hrvatski politički život podupirući stavove Narodne stranke. Nakon nekoliko godina bavljenja politikom postaje i vođa Narodne stranke koji se zalagao za ujedinjenje slavenskih naroda u zajedničku državu. Strossmayer je svojim djelovanjem ostavio veliki trag u obrazovanju, kulturi i znanosti. 8. rujna 1850. postaje đakovački biskup. Tijekom svog biskupskog djelovanja napravio je nekoliko vrlo važnih stvari, osim zalaganja za bosanske franjevce puno je djelovao po pitanju položaja vjernika, sudjelovao je u uspostavi Hrvatske crkvene pokrajine, a kako bi okrunio svoje biskupsko djelovanje započeo je raditi na ideji gradnje veleborne katedrale. Mnogi biskupi prije Strossmayera imali su istu želju, a to je gradnja veleborne sakralne građevine kako bi zabilježili svoje djelovanje, ali samo je biskupu Strossmayeru zamisao i uspjela. Godinama je istraživao, učio i putovao kako bi skupljao ideje i našao najveće stručnjake za gradnju svoje povijesne katedrale. Imao je velike ideje i htio je da njegova katedrala bude nešto još neviđeno. U svim svojim zamislima je i uspio jer je njegova katedrala postala svojevrsni svjetionik ne samo grada Đakova nego i cijele Slavonije, a smatra se najljepšom katedralom od Venecije do Istanbula. Građena je u kombinaciji romaničkog i gotičkog stila dvaju bečkih arhitekata Karla Rösnera i Friedricha Schmidta. To je trobrodna građevina izgrađena u znaku latinskog križa, a tu simboliku bitno označava i obogaćuje raspored slika i freski. Po uzdužnoj se gredi prostiru freske starozavjetnih motiva, a po poprečnoj gredi novozavjetnih motiva. Ukupni troškovi za gradnju iznosili su 1,2 milijuna forinti, a zanimljivo je to da ništa od toga novca nije dodijelila država nego je gradnja financirana isključivo od sredstava Stolnog kaptola, Đakovačke biskupije i samog Strossmayera, naravno treba i napomenuti da su manjim dijelom sudjelovali i vjernici svojim dobrotvornim priložima. Oprema katedrale sačuvana je sve do danas. Da je vječno htio biti povezan sa svojom katedralom govori nam i to da je u samoj kripti katedrale sahranjen njen graditelj i „čuvar“ Josip Juraj Strossmayer, a koliko mu je katedrala značila najbolje opisuje rečenica koju je izgovorio nakon završetka njene gradnje: „Pogledajte ju kako je lijepa. Eno rubina kojeg je Bog meni, a ja njemu poklonio.“

ABSTRACT

Josip Juraj Strossmayer was the bishop of Đakovo, enlightener, a Croatian politician and a great patron of education, culture and art. This great man was born in Osijek on November 4th, 1815. He devoted his entire life to education and faith. At only 20 years old, he became a doctor of philosophy, and five years later, a doctor of theology as well. As a student, he became interested in politics and entered Croatian political life, supporting the views of the People's Party, which advocated the unification of the Slavic people into a common state. With his action, Strossmayer left a big mark in education, culture, and science. On September 8th, 1850, he became the bishop of Đakovo. During his episcopal career, he did several very important things, in addition to advocating for the Bosnian Franciscans, he worked hard on the position of the believers, participated in the establishment of the Croatian Ecclesiastical Province, and to crown his episcopal ministry began working on the idea of building a magnificent cathedral. Many bishops before Strossmayer had the same desire, and that was to build a magnificent sacral building to record their work, but only bishop Strossmayer's idea succeeded. For years, he researched, taught, and traveled to gather ideas and find the greatest experts to build his historic cathedral. He had great ideas and he wanted for his cathedral to be something never seen before. In all his ideas, he succeeded because his cathedral became a kind of lighthouse not only for the city of Đakovo, but for the whole of Slavonia, and is considered the most beautiful cathedral from Venice to Istanbul. It was built in a combination of Romanesque and Gothic style by two Viennese architects Karl Rösner and Friedrich Schmidt. It is a three-nave building built in the sign of the Latin cross, and this symbolism is significantly marked and enriched by the arrangement of paintings and frescoes. Frescoes of Old Testament motifs are spread along the longitudinal beam, and New Testament motifs along the transverse beam. The total construction costs amounted of 1.2 million forints, and it is interesting that none of that money was allocated by the state, but the construction was financed exclusively from the funds of the Stolni Kaptol, the Diocese of Đakovo and Strossmayer itself, of course, it should be noted that the smaller part was also attended by believers with their charitable contributions. The equipment of the cathedral has been preserved to this day. That he always wanted to be connected with his cathedral is also told by the fact that its builder and "guardian" Josip Juraj Strossmayer was buried in the crypt of the cathedral, and the sentence he uttered after its construction best describes how much the cathedral meant to him: "Look at it, how beautiful she is. There is a ruby that God gave to me and I gave to Him.